

FORRÓ János
Csendőrségtörténeti kutatásaim tapasztalatai

A Magyar Királyi Csendőrség történetének a feltárására irányuló kutatómunkát intenzíven a kilencvenes évek eleje óta végzek. Ennek során a testület egészét és a Fejér vármegyében állomásozó csendőrség lokális tevékenységét érintő feltárásokat egyaránt végeztem, melynek eredményeit több tanulmányban – így a Rendvédelem-történeti Füzetekben is – publikáltam.

Kutatómunkám eredményeit 12 pontban foglaltam össze.

1. A Magyar Királyi Csendőrséget azért hozták létre a történelmi Magyarországon, mert hazánkban a vidék közcsendje–közbátorsága rossz színvonalú volt. A közbiztonsági állapotok akadályozták a polgári fejlődést. A rossz közrendvédelemnek több oka volt. A korabeli rendvédelem rendkívül széttagoltan működött. A lokális jelleggel funkcionáló szervezetek tevékenysége összehangolatlan volt. A rendvédelmi szervezetek személyi állománya a helyi notabilitásoknak kiszolgáltatottan dolgozott, ezért a pártatlanság elve nem minden esetben érvényesülhetett.¹ A Magyar Királyságban a rend fenntartásának a joga hagyományosan az önkormányzatokat illette meg. Ez a rendszer hasznos is volt mindaddig, amíg a nemzet függetlenségét szolgálta a HABSBURG uralkodók központosítási törekvéseivel szemben. Amint azonban a Magyar Királyság szuverenitása a HABSBURG-házzal szemben nem szorult védelemre a helyzet megváltozott. A kiegyezés nyomán a magyar közigazgatás szervezetei tekintetében a szuverenitás megújulásához való hozzájárulás képessége elvesztette primátusát. Más szempontok kerültek előtérbe.² Ez azonban természetesen nem jelentette azt, hogy a kiegyezés utáni magyar kormány átvette volna a magyar nemzet elnyomásában tevékenyen közreműködő császári tikosrendőrséget³ vagy a császári csendőrséget.⁴

2. A rossz közbiztonság a kiegyezést követő gazdasági-társadalmi fejlődés gátjává vált. Ezért volt szükség az Európában már bevált csendőrségi modell újbóli bevezetésére hazánkban. A kiegyezést követően a rend védelme a két társország belügye maradt,⁵ így – a magyarországi hagyományoknak megfelelően – a rend védelmének jogosultságát az önkormányzatokhoz és a központi államhatalomhoz telepítették oly módon, hogy a szakfeladatok ellátására létrehozott speciális rendvédelmi szervezeteket az országgyűlés alapított és a kormány felügyelt, míg a közrend és közbiztonság fenntartására hivatott szervezeteket az önkormányzatok hozhattak létre és azokat az önkormányzatok vezetése felügyelte.⁶ A kiegyezést követő évtized során azonban bebizonyosodott, hogy a magyarországi rendőrségek nem képesek az elvárható közbiztonság kialakítására. Centrális irányítás alatt álló, a helyi notabilitásoktól független, a törvényt egységesen alkalmazó, megvesztegethetetlen, magas szakmai színvonalon működő hatékony és olcsó rendvédelmi szervezetre volt szüksége a Magyar Királyságnak. Ezt a szervezetet TISZA Kálmán a csendőrségben találta meg.⁷ A csendőrség mint rendvédelmi szervezettípus Európa legnagyobb múltú testületei közé tartozott és tartozik ma is.⁸ A testület típusa a XIX. században a virágkorát élte, hiszen Európa valamennyi államában létrehozták e testületet. A csendőrség kiválóan megoldotta a polgári állam működéséhez szükséges közbiztonsági állapotok létrehozását és fenntartását. A csendőrség elterjedése a polgárság elterjedésének és megerősödésének kísérő jelensége volt. A csendőrség ennek az alapfeladatnak, azaz a vidék közrendjének, közbiztonságának biztosítására kitűnően megfelelt.

3. A Magyar Királyi Csendőrség felállításának azonban nem csupán habsburgiánus gyökerei voltak. A kiegyezéssel ugyan megszüntették a Magyar Királyság területén a habsburg csendőrséget, azonban Horvátországban és Erdélyben mégis fennmaradt egy-egy csendőr ezred a területileg illetékes közös hadtestparancsnokságok alárendeltségében. Ez a helyzet azonban nem felelt meg az alaptörvény szerepét betöltő kiegyezési törvényben foglaltaknak,⁹ így a magyar országgyűlésben az ellenzék visszatérő témájává vált az erdélyi csendőrezred ügye. A haderő vezetése azonban ragaszkodott az erdélyi csendőrezredhez, mert Erdélyt – tekintettel a korabeli nemzetközi katonapolitikai helyzetre – főhadászati irányúnak, valószínűsíthető hadműveleti területnek, illetve felvonulási terepnek tekintették. Ebből adódóan pedig a terület megfelelő közbiztonságának fenntartását az Osztrák-Magyar Monarchia fontos katonai érdekei közé sorolták. Amíg nem látták más hasonló hatékonyságú szervezettel kiválthatónak az erdélyi csendőrséget, addig annak létehez ragaszkodtak. Erre a helyzetre jelentett megoldást az, hogy 1876-ban – a közös hadseregből kiemelve – az erdélyi csendőr ezredet áthelyezték a magyar hatóságok alárendeltségébe.¹⁰

4. A Magyar Királyi Csendőrség követte a francia eredetű és nemzetközi tekintetben is bevált elveket. Nevezetesen a testület belső függelmi viszonyai tekintetében katonai volt. A csendőrök személyükben katonának minősültek, katonai rendfokozatot viseltek, a honvédelmi tárca kompetenciájába

- ⁸ ÖRY
⁹ GALÁNTAI
¹⁰ CSAPÓ: op. cit. 13-19. p.
¹¹ PRESZLY
¹² NÉMETHY
¹³ PARÁDI 1996, 68-135. p.
¹⁴ 5.047/1919. ME. r.
¹⁵ BORBÉLY–KAPY
¹⁶ SZAKÁLY 1997
¹⁷ FORRÓ 1993
¹⁸ KAISER 1997
¹⁹ ENDRÖDY; BALÁZS; SOLTÉSZ, ÚTMUTATÁS; SELLEY
²⁰ SZUT 1881; SZUT 1887; SZUT 1896; SZUT 1900; SZUT 1903; SZUT 1912; SZUT 1927; SZUT 1941
²¹ LAKTANYA
²² FORRÓ 2000
²³ SZAKÁLY 1991
²⁴ 1881/III. tc.
²⁵ KAISER 2002
²⁶ Loc. cit.
²⁷ PARÁDI 1985; PARÁDI 1990; PARÁDI 2003; PARÁDI 1984
²⁸ SZAKÁLY 2000
²⁹ RAVASZ
³⁰ PARÁDI Ákos
³¹ Loc. cit.
³² Loc. cit.
³³ PARÁDI 2008
³⁴ Loc. cit.
³⁵ Loc. cit.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK

- BORBÉLY–KAPY — BORBÉLY Zoltán–KAPY Rezső: *A hatvan éves magyar rendőrség 1881-1941*. Budapest, 1942, Halász Irodalmi- és Könyvkiadó Vállalat.
 CSAPÓ — CSAPÓ Csaba: *A magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány /Pannónia Könyvek/
 CSIZMADIA — CSIZMADIA Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig*. Budapest, 1976, Akadémia Kiadó.
 GALÁNTAI — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Az osztrák-magyar dualizmus 1867-1918*. Budapest, 1985, Kossuth.
 KAISER 2002 — KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány /Pannónia Könyvek/
 NÉMETHY — NÉMETHY Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség szervezete, szolgálata és viszonya a közigazgatási hatóságokhoz*. I.köt. Budapest, 1899, Közigazgatási Könyvtár Szerkesztősége. /Közigazgatási Könyvtár 1998/8./; II.köt. Budapest, 1900, Közigazgatási Könyvtár Szerkesztősége. /Közigazgatási Könyvtár 1900/3./
 O'SVÁTH 1870 — O'SVÁTH Pál: *Zsándár kell-e vagy Pandúr? Véleménynyilvánítás az iránt, hogy a magyar rendőrség miként szerveztessék?* Nagyvárad, 1870, Tichy Ákos könyvnyomda.
 O'SVÁTH 1905 — Idem: *Közbiztonságunk múltja és pandúrkorom emlékei*. Budapest, 1905, s.n.
 PARÁDI 1984 — PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. Budapest, 1984, Határőrség.
 PARÁDI 1996 — Idem et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris.
 PARÁDI 2003 — Idem: *Csendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Tipico Design. /Rendvédelem a határokon a XIX.-XX. században, 2./
 PRESZLY — PRESZLY Lóránd: *A magyar Királyi Csendőrség története. 1881-1919*. Budapest, 1920, Honvédelmi Sajtóvállalat.
 REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat.
 SZAKÁLY 2000 — SZAKÁLY Sándor: *A magyar tábori csendőrség története 1938-1945*. Budapest, 2000, Ister.

TANULMÁNYOK

- DEÁK 2006 — DEÁK Ágnes: Államrendőrség és besúgóhálózat Magyarországon egy rendszerváltás fordulatos hónapjaiban 1860-1861. *Századok*, CXL. évf. (2006) 6. sz. 1551-1574. p.
 DEÁK 2007 — Idem: Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség 1867. *Történelmi Szemle*, XLIX. évf. (2007) 3. sz. 351-372. p.
 FORRÓ 1993 — FORRÓ János: A csendőrség története. A csendőr őrs. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, III. évf. (1993) 4. sz. 132-151. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Dualista Magyarország rendvédelme” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- FORRÓ 2000 — Idem: A székesfehérvári csendőrkerület kapcsolata a közigazgatással. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, X. évf. (2000) 12. sz. 58-61. p. A tanulmány korábbi változata 1999. október 06-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A közigazgatás a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- KAISER 1997 — KAISER Ferenc: Az őrs mindennapi élete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8. sz. 46-56. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- O'SVÁTH 1868 — O'SVÁTH Pál: Magánvélemény megyei rendőrségünk hiányai – s orvoslási módjairól. *Bihar*, IV. évf. (1868) 74. sz. 1-2. p., IV. évf. (1868) 75. sz. 17. p.
- O'SVÁTH 1872 — Idem: Megyéink rendőrsége. *Közrendészeti Lap*, III. évf. (1872) 15. sz. 115. p., III. évf. (1872) 16. sz. 123. p.
- O'SVÁTH 1876 — Idem: Melyek a mai rendőrség hiányai s mik e téren a sürgősb kívánni valók. *Bihar*, XII. évf. (1876) 198. sz. 2-3. p., XII. évf. (1876) 200. sz. 1-2. p., XII. évf. (1876) 101. sz. 2. p., XIII. évf. (1877) 1. sz. 2. p., XIII. évf. (1877) 2. sz. 2. p., XIII. évf. (1877) 3. sz. 2. p., XIII. évf. (1877) 4. sz. 2. p.
- ÖRY — ÖRY Károly: A Maréchaussée-től a Gendarmerie Nationale-ig a Francia Csendőrség történeti előzményei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8. sz. 75-77. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI Ákos — PARÁDI Ákos: A magyar rendvédelem civil szerveződése 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XV. évf. (2008) 18. sz. 28-51. p. A tanulmány korábbi változata 2004. október 13-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Karahatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX-XX. században.” című XVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI 2008 — PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XIV. évf. (2008) 17. sz. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A rendvédelem humán viszonyai.” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- RAVASZ — RAVASZ István: A Magyar Királyi Honvédség karhatalmi jogosultságai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, V. évf. (1995) 6.sz. 81-88. p. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY 1991 — SZAKÁLY Sándor: Néhány gondolat a volt Magyar Királyi Csendőrségről. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, I. évf. (1991) 1. sz. 38-44. p. A tanulmány korábbi változata 1990. április 24-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A magyar rendvédelmi testületek és az önkormányzati szervek kapcsolata 1848-1945” című I. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY 1997 — Idem: A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8.sz. 95-102. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZABÁLYZAT
LAKTANYA — *Laktanyaszabályok a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1899, s.n.
SZUT 1881 — *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1881, Pesti Könyvnyomda.
SZUT 1887 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1887, Központi Községi Nyomda.
SZUT 1896 — *Általános szolgálati határozványok a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1896, s.n.
SZUT 1900 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1900, s.n.
SZUT 1903 — *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1903, s.n.
SZUT 1912 — *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1912, s.n.
SZUT 1927 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1927, s.n.

- SZUT 1941 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1941, Stádium Sajtóvállalat.
- ÚTMUTATÁS — *Útmutatás a Magyar Királyi Csendőrség nyomozóalakulatai számára.* Budapest, 1930, s.n.

TANKÖNYVEK, KÉZIKÖNYVEK

- BALÁZS — BALÁZS Elemér: *Bűnvádi nyomozás teljesítése csendőr járőr által.* Budapest, 1900, s.n.
- ENDRÓDY — ENDRÓDY Géza: *A bűnügyi nyomozás kézikönyve.* Losonc, 1897, Kámány Nyomda.
- SELLEY — SELLEY Vilmos: *A csendőr nyomozó alakulatok szervezete és szolgálata.* Budapest, 1936, s.n.
- SOLTÉSZ — SOLTÉSZ Imre: *Útmutatás a bűnügyi nyomozat alkalmával követendő eljárásra nézve a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1924, s.n.

JOGSZABÁLYOK

- 1867/XII. tc. — 1867/XII. tc. a magyar korona országai és az Ö Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fenforgó közös érdekű viszonyokról és ezek elintézésének módjáról.
- 1870/XLII. tc. — 1870/XLII. tc. a köztörvényhatóságok rendezéséről.
- 1871/XVIII. tc. — 1871/XVIII. tc. a községek rendezéséről.
- 1881/III. tc. — 1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.
- 5.047/1919. ME. r. — 5.047/1919. ME. r. a rendőrségek államosítása tárgyában.

KÉZIRAT

- PARÁDI 1985 — PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985.
- PARÁDI 1990 — Idem: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* Hadtudományi kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990.

TECHNIKAI RÖVIDÍTÉSEK:

- M.E. — Miniszterelnök(i)
- r. — rendelet
- tc. — törvénycikk (törvény)